

ABSTRAKT: W zbiorach Ogończyk-Sierakowskich w Waplewie Wielkim znajdowały się dwa przedstawienia ukazujące wjazd Józefa Dołęgi-Sierakowskiego do Konstantynopola w 1732 roku. Prezentowanie dwóch obrazów słynnego krewnego po kądzieli wiązało się z potrzebą upamiętnienia zanego przodka i podniesienia chwały rodu. Dzięki zachowanym archiwaliom i wspomnieniom, a szczególnie opisom Zygmunta Batowskiego, który odwiedzał Waplewo w 1912 roku, znamy ikonografię obrazów. Być może dokładne opisy pozwolą kiedyś zidentyfikować uznawane za zaginione obrazy z kolekcji Sierakowskich.

SŁOWA KLUCZOWE: Waplewo Wielkie, Sierakowscy, poselstwo Józefa Dołęgi Sierakowskiego, kolekcja, Zygmunt Batowski, Turcja

ABSTRACT: The Ogończyk-Sierakowski collection kept in Waplewo Wielkie contained two paintings showing Józef Dołęga-Sierakowski's entry into Constantinople in 1732. Such presentation of a famous relative on the distaff side was linked to the need to commemorate a noble ancestor and to raise the glory of the family. Thanks to the surviving archives and memoirs, especially the descriptions of Zygmunt Batowski, who visited Waplewo in 1912, we know the iconography of the paintings. Perhaps accurate descriptions will one day make it possible to identify paintings from the Sierakowski collection, now considered lost.

KEYWORDS: Waplewo Wielkie, Sierakowski family, Józef Dołęga Sierakowski's embassy, collection, Zygmunt Batowski, Turkey

KOMUNIKAT

DWA PRZEDSTAWIENIA POSELSTWA JÓZEFA DOŁĘGI- -SIERAKOWSKIEGO DO STAMBUŁU Z KOLEKCJI OGOŃCZYK- -SIERAKOWSKICH W WAPLEWIE WIELKIM

Dobromiła Rzyska-Laube

*Muzeum Tradycji Szlacheckiej
w Waplewie Wielkim, oddział Muzeum
Narodowego w Gdańsku*

Studia Wilanowskie
t. XXX, 2023, s. 543–553
Rocznik, E-ISSN: 2720-0116

Obrazy prezentujące wjazd Józefa Dołęgi-Sierakowskiego do Stambułu należały niegdyś do kolekcji Sierakowskich w Waplewie Wielkim i prawdopodobnie zaginęły podczas II wojny światowej, choć może się okazać, że nadal istnieją, ale nie zostały dotąd zidentyfikowane.

Ekspozycja dwóch przedstawień legacji Józefa Dołęgi Sierakowskiego (1682–1748) jako posła króla Augusta II do Konstantynopola w zbiorze waplewskim podnosiło prestiż, gdyż ukazanie uroczystego wydarzenia, jakim był wjazd do stolicy Turcji, wpisywało się w tradycję szczególnie upamiętnienia szlacheckich antenatów, znanych m.in. z siedzib Radziwiłłów i Potockich¹. Uroczysty wjazd należał do tzw. portretów mówiących (*les portraits parlants*) przywołujących konkretne historyczne zdarzenie, które należało utrwalić, by nadać rangę bohaterowi w nim uczestniczącemu i tym samym podnieść status rodziny².

Oba obrazy zapewne trafiły do zbioru waplewskiego za czasów Kajetana Sierakowskiego (1753–1841), który był wnukiem Józefa Dołęgi Sierakowskiego ze strony matki Teresy Dołęgi Sierakowskiej, zamężnej z Romanem Ogończyk Sierakowskim. Potwierdza to testament Kajetana Sierakowskiego zachowany w archiwum rodziny Husarzewskich³ oraz w przypadku obrazu o większych wymiarach, nota w *Katalogu zbiorów waplewskich*, wydanym w 1879 roku⁴. Zapis w testamencie Kajetana Sierakowskiego wymienia dwa obrazy przedstawiające poselstwo: „obraz historyczny wjazd Turków do Konstantynopola w ramach połączanych, rubli pięćdziesiąt” i „obraz historyczny wjazd posła polskiego do Konstantynopola w ramach prostych, rubli dwadzieścia”.

Nota w *Katalogu Rodziewiczza*:

A/140 *Wjazd posła polskiego do Carogrodu 1732 r.*, wiek XVIII, płótno, 327 × 95, rama złocona; Po hr. Kajetanie Sierakowskim

Istnieją jeszcze dwa cenne źródła poświadczające obecność obu obrazów w zbiorach waplewskich. Są to wspomnienia odwiedzającego Sierakowskich w 1881 roku prof. Stanisława Tarnowskiego⁵, o których później,

1 R. Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 2: *Województwo nowogródzkie, brzesko-litewskie*, Wrocław 1992, s. 334; T. Sulerzyska, *Galerie obrazów i „Gabinety Sztuki” Radziwiłłów w XVII w.*, „Biuletyn Historii Sztuki”, t. 23, 1961, nr 1, s. 91.

2 A. Ryszkiewicz, *Niektóre przejawy pychy szlacheckiej w dziełach sztuki*, w: *Tradycje szlacheckie w kulturze polskiej*, red. Z. Stefanowska, Warszawa 1976, s. 166.

3 Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Dział Rękopisów, 5761/III (DE-569), Archiwum Husarzewskich, Akta majątkowe rodziny Sierakowskich i jej dóbr: Osiek, Lubowidz, Waplewo i in. 1811-1854. Testament Kajetana Sierakowskiego, s. 249–251, poz. 75, 76. W spisie malarstwa zamieszczonym w testamencie większy obraz przedstawiający uroczysty wjazd do Konstantynopola określany jest jako „wjazd Turków do Konstantynopola”.

4 K. Rodziewicz, *Katalog zbioru obrazów oraz innych przedmiotów sztuki znajdujących się w posiadaniu rodziny hrabiów Sierakowskich w Waplewie (Prusy Zachodnie) sporządzony w listopadzie 1878*, Poznań 1897, A/140.

5 S. Tarnowski, *Z wakacyj (Prusy Królewskie)*, t. 2, Kraków 1888, s. 277.

i notatki historyka sztuki Zygmunta Batowskiego z pobytu w Waplewie w 1912 roku⁶. Dzięki notatkom Batowskiego dysponujemy dość dokładnym opisem obu obrazów:

A/140. Wjazd posła polskiego do Carogrodu 1732 r. (jednego z rodziny Sierakowskich, który też dostał od Sułtana drogocenną szkatułkę, przechowywaną w zbiorach waplewskich).

Długi, wąski obraz, przeszło 3 metry długości. Przedstawia długi pochód konnych jeźdźców samych Turków i wojsk wschodnich typów raz się załamujący;

Po lewej widok Konstantynopola rozciągający się ku prawej – zdaje się jest to tylko fragment pochodu, awangarda?, bo nigdzie nie widać głównego dostojnika, a w samym pochodzie nie można się dopatrzeć Polaków; w jednym miejscu jeden z jeźdźców może być polskim huzarem (To jednak za mało!)

Malowidło w swoim rodzaju jedno z lepszych – naśladownictwo Della Belli.

B/29 Wjazd Józefa Sierakowskiego (Dołęgi), Strażnika W. Kor. Jako posła do Carogrodu, za Augusta II. 1732 r.

Wjazd posła Józefa Dołęgi (nie Ogończyk) Sierakowskiego do Konstantynopola za Augusta II jako posła.

Malowidło wartości ściśle obyczajowej (kostiumowej), bardzo ciekawe. W tle po lewej Konstantynopol (fantastyczny), wjeżdża do niego pochód łamiący się pięciokrotnym wężem

il. 1

Jadalnia w Waplewie, widoczny obraz *Wjazd Józefa Sierakowskiego do Konstantynopola*, przed 1929; ze zbiorów Eugeniusza Dembskiego, Muzeum Narodowe w Gdańsku

⁶ Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, Spuścizna Zygmunta Batowskiego III-2, j.9, Waplewo Sierakowskich.

Można bardzo dobrze rozpoznać kostiumy i zbroje. Najpierw trębacze, potem pancerni z chorągwią Orła Białego, potem Turcy konni, na przemian z Janczarami – piechota (na głowie białe wysokie czapki, jakby cylindry bez krez u góry rozszerzane), potem oddział dostojników pieszych w węgierskich czy polskich strojach, potem jeźdźcy sascy w czerwonych mundurach i stosowanych kapeluszach, potem kawaleria narodowa w barwach różnych wojowników (kontusze i graniaste czapki jak za Stanisława Augusta), znowu Turcy jezdni i piesi, potem między baszami (?) tureckimi Sierakowski w polskim stroju na koniu w czapce z czaplím piórem, za nim reszta świty sultańskiej pieszej w turbanach – wreszcie długi oddział [cały dolny (5ty) rząd] husarii polskiej w zbrojach ze skrzydłami, z lancami, okryci po wierzchu zbroi skórami.

Na odwrocie płótna napis z XVIII w. (z czasów może Stanisława Augusta)

Józef na Żabcu i Dulibach/Sierakowski/Strażnik W. Koronny/R... Partii Ukraińskiej/Posel od Augusta II Króla Polskiego/Do Konstantynopola/1732 roku

Wjazd Posła rozpoczynała Chorągiew Pancernego Znak a kończyła Chorągiew Husarskiego Znak w Zbrojach i ze skrzydłami blaszanymi, w owym czasie używanymi – z Trębaczami i Proporcami, w Rysich Skórach

(Podobny Wjazd posła P. Potockiego jest na Litwie w Rosi u rodziny (Tarnowski, Przegląd Polski, t. 63, 1882, s. 215/6)

Na płótnie: w poprzek, u góry zszywanie (?)

83,5 × 123,5

Ten pochód może jest malowany na podstawie opisu poselstwa Sierakowskiego, znajdującego się w jego wydanych pamiętnikach.

Opisy Zygmunta Batowskiego stanowią bardzo cenny dokument, który umożliwi identyfikację obrazów, jeśli dotrwały do naszych czasów. Ich opisy potwierdzają lakoniczne noty w testamencie Kajetana Sierakowskiego, sugerujące jakoby większy obraz prezentował tylko wojska tureckie poprzedzające legację Sierakowskiego, zaś mniejszy, jak na to wskazywali Batowski i Tarnowski, kompozycyjnie (pochód łamiący się pięciokrotnie) przypominał znany wjazd ambasady Piotra Potockiego do Pery w 1790 roku⁷. Być może obraz waplewski posłużył jako wzór przedstawienia z Rosi, majątku Potockich?

Wiele wskazuje na to, że fotografia jadalni dworu waplewskiego, wykonana przed 1929 rokiem, ukazuje jedno z zaginionych płócien. Wprawdzie zdjęcie nie daje możliwości rozpoznania w obrazie prezentowanym nad drzwiami prowadzącymi z jadalni do kredensu konkretnej sceny, ale charakterystyczne proporcje (długie i wąskie płótno) pozwalają zidentyfikować obraz jako przedstawienie pochodu jeźdźców tureckich wkraczających do Konstantynopola (il. 1).

Przywołane wcześniej wspomnienia prof. Stanisława Tarnowskiego, który odwiedził Waplewo w 1881 roku, świadczą o kultuwowaniu chwały zacnego antenata, nie tylko dzięki prezentacji dwóch obrazów

⁷ T. Pocheć-Perkowska, *Dzieje zbioru malarstwa z Rosi w galerii wilanowskiej w świetle danych archiwalnych*, „Studia Wilanowskie”, t. 7, 1981, s. 24, il. 13; S. Tarnowski, *Z wakacyj...*, s. 277.

ukazujących entratę Sierakowskiego do Stambułu, ale także odpowiedniemu wyeksponowaniu „złotej, koralami sadzonej szkatuły”, podarowanej polskiemu posłowi przez sułtana Mahmuda I. Tarnowski pisał: „dar ten oczywiście przechowuje się starannie jako klejnot w zbiorze różnych pamiątek i pięknych drobiazgów”⁸.

Dopełnieniem zestawu pamiątek po zasłużonym przodku był jego portret w zbroi, który prawdopodobnie także nie zachował się do naszych czasów⁹, i znajdujący się niegdyś w zbiorach waplewskich rękopisów diariusz poselstwa Sierakowskiego do Stambułu¹⁰.

Zachowane archiwalia być może przyczynią się do identyfikacji dwóch obrazów dotąd uznawanych za zaginione.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, Spuścizna Zygmunta Batowskiego III-2, j.9, Waplewo Sierakowskich.

Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Dział Rękopisów, 5761/III (DE-569), Archiwum Husarzewskich, Akta majątkowe rodziny Sierakowskich i jej dóbr: Osiek, Lubowidz, Waplewo i in. 1811-1854. Testament Kajetana Sierakowskiego, s. 249–251.

Opracowania

Aftanazy R., *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 2: *Województwo nowogrodzkie, brzesko-litewskie*, Wrocław 1992.

Rodziewicz K., *Katalog zbioru obrazów oraz innych przedmiotów sztuki znajdujących się w posiadaniu rodziny hrabiów Sierakowskich w Waplewie (Prusy Zachodnie) sporządzony w listopadzie 1878*, Poznań 1897.

Pocheć-Perkowska T., *Dzieje zbioru malarstwa z Rosi w galerii wilanowskiej w świetle danych archiwalnych*, „*Studia Wilanowskie*”, t. 7, 1981, s. 17–26.

Ryszkiewicz A., *Niektóre przejawy pychy szlacheckiej w dziełach sztuki*, w: *Tradycje szlacheckie w kulturze polskiej*, red. Z. Stefanowska, Warszawa 1976, s. 165–170.

Rzepka M., *Z prac nad edycją Diariusza legationis JWJMci Pana Strażnika Wielkiego Koronnego odprawionej roku 1732*, „*Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza*”, t. 27, 2020, nr 2, s. 151–173.

Sulerzyska T., *Galerie obrazów i „Gabinety Sztuki” Radziwiłłów w XVII w.*, „*Biuletyn Historii Sztuki*”, t. 23, 1961, nr 1, s. 87–99.

8 *Ibidem*.

9 W zbiorach Lwowskiej Narodowej Galerii Sztuki im. B.G. Woźnickiego znajduje się portret Józefa Dołęgi Sierakowskiego, który mógł być pierwowzorem lub kopią waplewskiej podobizny. Za tę informację serdecznie dziękuję Panu Jerzemu Petrusowi.

10 K. Rodziewicz, *Katalog zbioru obrazów...*, B/26; T. Żychliński, *Złota księga szlachty polskiej*, t. 1, Poznań 1879, s. 281; M. Rzepka, *Z prac nad edycją Diariusza legationis JWJMci Pana Strażnika Wielkiego Koronnego odprawionej roku 1732*, „*Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza*”, t. 27, 2020, nr 2, s. 153.

Tarnowski S., *Z wakacyj (Prusy Królewskie)*, t. 2, Kraków 1888.
Żychliński T., *Złota księga szlachty polskiej*, t. 1, Poznań 1879.

SPIS ILUSTRACJI

- s. 545 Jadalnia w Waplewie, widoczny obraz *Wjazd Józefa Sierakowskiego do Konstantynopola*, przed 1929, ze zbiorów Eugeniusza Dembskiego, skan Muzeum Tradycji Szlacheckiej w Waplewie, oddziału Muzeum Narodowego w Gdańsku

DOBROMIŁA RZYSKA-LAUBE

<https://orcid.org/0000-0001-9389-5779>

Urodzona w Gdańsku w 1975 r., mgr historii (UG), ochrony dóbr kultury (UMK). Od 2014 r. pracuje jako kustosz w Muzeum Tradycji Szlacheckiej w Waplewie Wielkim, Oddziale Muzeum Narodowego w Gdańsku, dla którego w roku 2011 przygotowała koncepcję aranżacji muzealnej. W 2019 r. obroniła doktorat na UG napisany pod kierunkiem prof. dr hab. Małgorzaty Omilánowskiej *Zbiory artystyczne polskich ziemian na Pomorzu od końca XVIII w. po czasy dzisiejsze*. Mama trojga dzieci.

Opracowanie zostało wykonane w ramach przygotowania rozprawy doktorskiej.

Kontakt: dobromila.rzyska@wp.pl